

орендні відносини між землевласником і колоном. У ті часи орендарі й орендодавці ще були юридично незалежними, тому договір між ними міг бути розірваним. Землевласник міг лише стягнути недоїмку звичайним цивільним порядком. Зрозуміло, що фактично така недоїмка значною мірою зв'язувала колонів, а становище їх було здебільшого досить тяжким [1, с. 211].

Оренда виявилася вигідною обом сторонам. Колони прагнули забезпечити сім'ю харчуванням і виплатити орендну плату, тому добре обробляли землю, збирали високі врожаї. Їхня праця була продуктивнішою в порівнянні з рабською. Колонат швидко розвивався. Проте орендарями зазвичай ставали найбільш вразливі верстви населення, в яких не було достатніх засобів для успішного оброблення землі. Землевласники надавали їм позики за таких умов, щоб вони не могли погасити їх своєчасно. Ускладнювали становище часті неврожаї. Зокрема, джерелом поповнення чисельності колонів ставали вільновідпущеники, позбавлені власних земельних наділів.

Такий фактичний зв'язок із часом перетворився на юридичних. Загальна тенденція абсолютної монархії до прикріплення різних класів до їхньої професії, позначається і тут.

**Висновки.** Таким чином, доходимо до висновку, що колонат – це форма виробничих відносин між великим землевласником і безпосереднім виробником – колоном, яка набула досить широкого розповсюдження в Римській імперії.

#### **Список використаних джерел**

1. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. ; за ред. Л. М. Маймескулова. Харків: Право, 2011. 520 с.
2. Макаруч В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібн.-те вид., допов. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
3. Підпригора О., Харитонов Є. Римське право: підруч. 2 вид. Київ: Юрінком-Інтер. 2009. 528 с.
4. Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. Навч. пос. Львів: «Світ», 2013. 216 с.
5. Харитонов Е.О. Римське приватне право: конспект лекцій, практикум. Харків: Одиссей, 2010. 272 с.

*Поливко І.М.  
студента магістратури  
юридичного факультету  
Тернопільського національного  
економічного університету  
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри  
цивільного права і процесу ТНЕУ  
Зайцева-Калаур І.В.*

## **ОДНОСТОРОННЯ ВІДМОВА ВІД ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ ЯК СПОСІБ САМОЗАХИСТУ ПРАВ ЙОГО СТОРІН**

Національне законодавство, закріплюючи у ст. 19 ЦК України [1] положення про самозахист визначає цю правову категорію як застосування особою не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним

засадам суспільства, засобів протидії. Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням, а також мають обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства.

Отже, самозахист цивільних прав, у тому числі і тих що витікають із договору банківського вкладу (депозиту), обумовлює можливість здійснити у неюрисдикційній формі захист цивільних прав без звернення до суду або інших юрисдикційних органів, без витрачання певних ресурсів для прикладення зусиль, спрямованих на примусове виконання рішень юрисдикційних органів.

Характеризуючи самозахист цивільних прав, В. Л. Яроцький зазначає, що можливість застосування способу самозахисту має превентивний характер. У правовідносинах, пов'язаних із банківським вкладом (депозитом) спосіб здійснення самозахисту й умови його застосування можуть бути визначені для сторони в якості положення договору про можливість його розірвання в односторонньому порядку у випадку невиконання або неналежного виконання контрагентом відповідних обов'язків, які становлять його зміст [2, с. 358–359].

Одним із проявів розірвання договору банківського вкладу (депозиту) як різновид самозахисту є одностороння відмова від цього договору.

Зазвичай одностороння відмова договору банківського вкладу (депозиту), властива для банку у випадку зменшення процентів на банківський вклад. У разі незгоди вкладника із зменшенням процентів на суму вкладу банк має право відмовитися від договору в односторонньому порядку, сплативши вкладникові проценти, що визначені в депозитному договорі первісно, на час отримання іншою стороною повідомлення про зміну розміру процентів. Такий висновок ґрунтується на положенні вимог ч. 2 ст. 1061 ЦК України щодо можливості зміни розміру відсотків виключно на вклади на вимогу, якщо інше не встановлено договором. При цьому слід враховувати, що встановлений договором розмір процентів на строковий вклад або на вклад, внесений на умовах його повернення у разі настання визначених договором обставин, не може бути односторонньо зменшений банком, якщо інше не встановлено законом. Умова договору щодо права банку змінювати розмір процентів на строковий вклад в односторонньому порядку є нікчемною (ч. 3, 4 ст. 1061 ЦК України).

Аналіз змісту депозитних договорів поряд із нормами цивільного законодавства, що регулюють правовідносини, пов'язані із захистом суб'єктивних прав сторін договору банківського вкладу (депозиту) дозволяють зробити висновок про неможливість відмови від вказаного договору в односторонньому порядку з боку вкладника. Обґрунтовується такий висновок тим, що відмова вказаної особи в односторонньому порядку у випадку не закріплення такої можливості в договорі не має юридичних наслідків, оскільки не зобов'язує банк припинити правовідносини і повернути вкладникові суму вкладу та нараховані проценти. Винятком може бути ситуація, коли особа, на користь якої зроблено вклад, відмовилася від нього. У цьому випадку особа, яка уклала договір банківського вкладу на користь третьої особи, має право вимагати повернення вкладу або перевести його на своє ім'я (ч. 2 ст. 1063 ЦК України). Одностороння відмова від договору банківського вкладу (депозиту)

потребує визначення змісту елементів такого суб'єктивного цивільного права. Не вдаючись до дискусії з вказаного питання, вважаємо за доцільне приєднатися до позиції Ю. О. Косткіної, яка до механізму здійснення права на односторонню відмову від договору включає такі елементи: 1) спосіб односторонньої відмови, суть якого полягає в застосуванні позасудового порядку зміни або припинення договірних правовідносин; 2) повідомлення іншої сторони про односторонню відмову, направлене їй у передбаченій договором або законом формі та у встановлений строк; 3) момент зміни або припинення договірних відносин, який визначається отриманням повідомлення, якщо інший строк не зазначено в самому повідомленні [3, с. 93].

Разом із тим реалізація права на односторонню відмову від договору банківського вкладу (депозиту) має здійснюватися, на нашу думку, не лише при порушенні умов договору іншою стороною, а й при наявності суттєвих розбіжностей у сторін вказаного договору щодо можливості виконання його умов. Актуалізується застосування такого випадку до односторонньої відмови від договору банківського вкладу (депозиту) у разі так званого передбачуваного, на думку А. О. Бабій, порушення, коли відбувається порушення не власне договору, а зобов'язання, яке непрямо (за змістом) впливає з нього. Передбачуване порушення можливе, коли договір цілком підлягає виконанню у майбутньому, а також під час виконання, але до настання (закінчення) строку цього виконання. Підтвердженням викладеного є одне з міжнародних рішень, у якому визнано, що якщо потерпіла сторона посилається на ст. 72 Віденської конвенції 1980 р., вона повинна заявляти про розірвання договору до дати виконання. Про майбутнє порушення може свідчити поведінка боржника (не вчинення дій з підготовки до виконання, надмірне затягування таких дій тощо) або його становище (наприклад, недостатня платоспроможність). Побоювання кредитора мають відповідати критерію розумності, про який ідеться, зокрема, у ст. 7.3.4 Принципів УНІДРУА, ст. 8:105 Принципів європейського договірного права. Водночас такі побоювання мають, безсумнівно, свідчити про майбутнє порушення, тобто відповідати критерію очевидності, який також встановлено п.1 ст.71 і п.1 ст.72 Віденської конвенції 1980 р., ст. 7.3.3 Принципів УНІДРУА, п.2 ст. 9:201 та ст. 9:304 Принципів європейського договірного права.

Визнання можливості односторонньої відмови від договору на міжнародному рівні, призводить до висновку про необхідність уніфікації норм національного цивільного права із вказаними нормами транснаціонального характеру відносно закріплення на законодавчому рівні можливості односторонньої відмови від договору банківського вкладу (депозиту) для вкладника з наступних причин. По-перше, очевидність невиконання банківськими установами обов'язків по зазначеному договору має документально підтверджуватись. Це має свідчити про системний характер невиконання. По-друге, достовірність як критерій односторонньої відмови від договору має полягати у відсутності можливості спростування невиконання обов'язків по договору банківського вкладу (депозиту). Уявляється, що такі пропозиції сприятимуть посиленню ефективності захисту суб'єктивних цивільних прав сторін договору банківського вкладу (депозиту) зокрема вкладника. Інші підстави для односторонньої відмови від зазначеного договору не повинні мати місця. В протилежному випадку це може призвести до відтоку

грошових вкладів з банківських установ, що негативним чином впливає на економічну стабільність вітчизняної економіки в цілому та на цивільний оборот зокрема.

#### **Список використаних джерел**

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
2. Цивільне право: підручник: у 2 т.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. С. 358–359.
3. Косткіна Ю. О. Механізм здійснення права на відмову в цивільному праві України. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2014. № 4 (II). С. 89–94.

**Пуляк Ю.**

*студентка юридичного факультету  
Тернопільського національного  
економічного університету*

**Марчиха Ю.**

*магістрант юридичного факультетуТНЕУ  
Науковий керівник: к.ю.н. доцент, доцент кафедри  
конституційного, адміністративного  
і фінансового права ТНЕУ  
Цимбалістий Т.О.*

### **ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ**

Сучасний стан суспільно-політичного розвитку України гостро поставив питання реформування багатьох сфер державного управління. Одним із таких напрямів є реформування адміністративно-територіального устрою, що залишився в спадок від Радянського Союзу. Реформування адміністративно-територіального устрою сприятиме розвитку демократичних інститутів, становленню громадського суспільства, проведенню політики децентралізації й підвищення ефективності державного управління загалом.

У різний час над цим питанням працювали А. Голюков, Р. Губань, В. Кізлінський, В. Лісничий, О. Панухник, М. Паламарчук, А. Ткачук, В. Шкрабало та інші. Але, незважаючи на звернення до цієї проблеми великої кількості науковців, не всі шляхи вдосконалення сучасного стану були проаналізовані, а саме: використання механізму зміни внутрішніх меж адміністративно-територіальних одиниць як шляху реформування адміністративно-територіального устрою.

До формування Київської Русі слов'яни, як й інші племена, мали структурно розгалужену систему міст і селищ, основні питання самоврядування яких виносились на віче. При цьому віче було способом вирішення локальних проблем, що з часом переросло в спосіб прийняття важливих політико-управлінських рішень. Так, як зазначає В. Лісничий, з утворенням держави Київської Русі політико-адміністративний устрій на рівні громади, міста майже не змінився й був органічно доповнений центральним